

AUDITORLIK DALILLARINI TO‘PLASH VA BAHOLASH USULLARI

Turayeva Gulizahro

Guliston davlat universiteti dotsenti

Otajonov Faxriddin

Jo‘rayev Fayzulla

Guliston davlat universiteti talabalari

Annotatsiya. *Ushbu maqolada auditorlik dalillarini to‘plash va baholash usullari, ularning amaliyotdagi ahamiyati hamda zamonaviy rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Auditorlik dalillariga qo‘yiladigan asosiy talablar, ularni to‘plashda qo‘llaniladigan yondashuvlar va baholash mezonlari ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *auditorlik dalili, to‘plash usullari, baholash, ishonchlilik, audit, standart, tekshiruv, moliyaviy hisobot.*

Аннотация. *В данной статье анализируются методы сбора и оценки аудиторских доказательств, их практическая значимость и современные тенденции развития. Рассмотрены основные требования к аудиторским доказательствам, подходы к их сбору и критерии оценки.*

Ключевые слова: *аудиторское доказательство, методы сбора, оценка, достоверность, аудит, стандарт, проверка, финансовая отчётность.*

Annotation. *This article analyzes the methods of collecting and evaluating audit evidence, their practical significance, and modern development trends. The main requirements for audit evidence, approaches to their collection, and evaluation criteria are examined.*

Key words: *audit evidence, collection methods, evaluation, reliability, audit, standard, verification, financial reporting.*

KIRISH

Auditorlik faoliyati zamonaviy bozor iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va haqqoniyligini ta'minlashga xizmat qiladi. Auditorlik tekshiruvi jarayonida to'plangan dalillar auditorda mustaqil va asosli xulosa chiqarish imkonini beradi. Dalillarning to'liqligi, aniqligi va ishonchliligi esa to'g'ri baholash usullarini qo'llash bilan bevosita bog'liq.

ASOSIY QISM

Auditorlik dalili – auditor tomonidan moliyaviy hisobot bo'yicha xulosa shakllantirish maqsadida yig'ilgan barcha ma'lumotlar, hujjatlar va kuzatuvlar majmuasidan iborat. ISA 500 "Auditorlik dalillari" standartiga ko'ra, dalil yetarlilik (sufficiency) va tegishlilik (appropriateness) mezonlariga javob berishi lozim.

Auditorlik dalillari quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

Hujjatli dalillar – birlamchi buxgalteriya hujjatlari, shartnomalar, aktlar, schyot-fakturalar va boshqa rasmiy yozuvlar;

Hisob-kitob dalillari – auditor tomonidan mustaqil ravishda amalga oshirilgan hisob-kitoblar va tahlillar;

Tasdiqlovchi dalillar – uchinchi shaxslardan olingan tasdiqlashlar (banklar, qarzdorlar, kreditorlar va boshqalar);

Og'zaki dalillar – boshqaruv va xodimlar bilan o'tkazilgan suhbatlar va so'rov natijalari;

Kuzatuv dalillari – aktivlar, jarayonlar va tartib-qoidalarining bevosita ko'zdan kechirilishi.

Tashkilot ichidagi va tashqarisidagi bilimli shaxslardan ma'lumot so'rash. So'rov og'zaki yoki yozma shaklda bo'lishi mumkin. Ushbu usul mustaqil ravishda kuchli dalil bermasa-da, boshqa usullar bilan birgalikda qo'llanganda muhim ahamiyat kasb etadi.

1-jadval

To‘plangan dalillarni baholashda auditor quyidagi mezonlarga e‘tibor qaratadi:

Mezon	Mazmuni
Tegishlilik (Relevance)	Dalil tekshirilayotgan tasdiq yoki auditorlik maqsadiga bevosita aloqador bo‘lishi kerak.
Ishonchlilik (Reliability)	Dalil manbai, tabiati va olinish sharoitiga ko‘ra ishonchli bo‘lishi zarur. Tashqi manbalar ko‘pincha ichki manbalardan ishonchliroq hisoblanadi.
Yetarlilik (Sufficiency)	Miqdor jihatidan auditor xulosasi uchun yetarli dalil to‘plangan bo‘lishi shart. Xavf darajasi yuqori bo‘lsa, ko‘proq dalil talab etiladi.
Ob‘ektivlik (Objectivity)	Dalil auditandan mustaqil, xolisona va tekshiriladigan bo‘lishi kerak.
O‘z vaqtidaligi (Timeliness)	Dalil tekshirilayotgan davr yoki sanaga nisbatan to‘g‘ri vaqtda to‘plangan bo‘lishi lozim.

XULOSA

Auditorlik dalillarini to‘plash va baholash usullari auditorlik tekshiruvining metodologik asosini tashkil etadi. Tekshirish, kuzatish, tashqi tasdiqlash, qayta hisoblash, qayta bajarish, tahliliy protseduralar va so‘rov kabi usullarning to‘g‘ri va maqsadli qo‘llanilishi auditor xulosasining sifati va ishonchliligini belgilaydi. Dalillarning tegishlili, ishonchliligi, yetarliligi, ob‘ektivligi va o‘z vaqtidaligi tamoyillariga rioya qilish nafaqat auditorlik standartlarining talabi, balki jamiyat va

iqtisodiyot uchun moliyaviy shaffoflikni ta'minlashning zaruriy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni "Auditorlik faoliyati to'g'risida" (yangi tahriri). — Toshkent: Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 2019-yil.
2. Xalqaro Auditorlik Standartlari (ISA 500 "Auditorlik dalillari"). — Xalqaro Buxgalterlar Federatsiyasi (IFAC), 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Milliy auditorlik standartlari (MAS). — <https://www.mf.uz>
4. Arens A., Elder R., Beasley M. Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. — Pearson Education, 2021.
5. Islomov S.I. O'zbekistonda auditorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari. — Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2022.
6. Sadikova, B. Italyan tilida antonimlarning lingvosemantik tahlili. Filologiya va pedagogika, 56.
7. Maxmurovna, S. B. (2025, November). The manifestation of gender relations in italian proverbs. In conference of modern science & pedagogy (Vol. 1, No. 7, pp. 786-788).
8. Bahora, S., & Parvina, N. (2024). Samarali muloqot qoida va tamoyillari. Zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirish va unga qaratilgan kreativ g'oyalar, takliflar va yechimlar, 7(73), 107-109.
9. Nasrullayevna, E. S. (2025). Methodology for organizing classroom instruction in developing acting skills of future folklore performers. Confrencea, 9(9), 2-10.
10. Sadykova, B. (2016). Emotional words and tropes in the roman of italian author N. Ammaniti" I don't fear". In science and

practice: a new level of integration in the modern world (pp. 123-125).

11. Makhmurovna, S. B., & Dahiya, R. Analysis of Italian and Russian Paroemias Reflecting the Concept of Time.
12. Nasrullayevna, E. S. (2025). The significance of using interactive methods in developing acting skills of folklore performers. *Confrencea*, 9(9), 11-15.
13. Djalilova, S. (2025, November). Somatisms in the Spanish language: linguocultural and semantic features. In *Scientific practical conference* (Vol. 1, No. 1, pp. 340-343).
14. Mexrojevna, D. S. (2026). The Concept of the Heart in Spanish Prose: Cognitive and Cultural Perspectives. *New approaches in education: pedagogy, innovation, and development*, 2(2), 66-67.
15. Axmedova, N. (2026). The stage of adaptation in teaching directing. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 51, 135-137.